

”Den långsamma, ledsamma procedur som kallas att förfäas”

Victoria Benedictsson upphör förmodligen aldrig att fascinera sina litterära beundrare. Hennes böcker, dagboksanteckningar och brev är en rik och fängslande de källa att återvända till och ösa ur.

Den skarpögdhet med vilken hon betraktade och återgav sin framtid måste ha uppfattats som alldeles oerhört. Att hon råkade bo i Hörby har för en mellanskåning och hörbybo sitt alldeles speciella intresse men är givetvis av underordnad betydelse. Hon kunde lika gärna bott i Höör, Sjöbo eller någon annan liten landsortshåla.

Det är inte orten i sig som var viktig för henne utan vad den stod för, vad den representerade med all sin intolerans, brist på förståelse, snäva perspektiv, allt sitt sladder, inkrökthet och avundsjuka.

Att senare tiders hörbybor av någon sorts inbillad vidsynthet skulle komma att byta ut föraktet mot pösande stolthet skulle förmodligen inte ha förvånat henne. Att hennes minne och namn en gång skulle utnyttjas kommersiellt, om än i välvilligt syfte, skulle däremot ha gjort henne uppbragt.

DUBIÖS HEDER

Självfallet är Victoria Benedictsson som litterär storhet värd all den uppmärksamhet och beundran som inte blev henne förunnad under hennes korta livstid. Gärna, om man så vill, i form av en medaljong. Kanske till och med ett speciellt mynt, även om hon själv förmodligen uppfattat den hedern som något dubiös.

Men varför inte återkalla minnet av en litterär gestalt, vars betydelse man bara kunde ana medan hon ännu var i livet i stället för att frossa i hennes tragiska livsöde? Ingen inbillar sig väl att det var hennes sätt att dö, som bidrog till hennes litterära storhet? Det finns heller ingen anledning särskilt apostrofera hennes motvilja mot att föda barn i ett påtvingat äktenskap för att göra reklam för ett lokalmynt. Det kan ha sitt intresse i litterära sammanhang, men knappast i några andra.

Mot den bakgrunden kan det finnas skäl att återgå till hennes litterära verksamhet. Inte till någon av hennes kända böcker, eller till det som Axel Lundegård, Fredrik Böök med flera skrivit om henne. Ej heller till den Dagbok, som

*Ung eller gammal, säger Ni. Båda delarna, skulle jag kunna svara.
Kyrkoboken uppger min ålder till 34 år.*

gavs ut i höstas och där hon delvis med chiffrers hjälp blottlägger sina innersta tankar och känslor för sentida läsare.

OANSENLIG BOK

Nej, det är i stället ett litet an-

språkslöst häfte, som just nu fångar det lokala intresset. En grå, oansenlig bok, tryckt 1910 — bara 20 år efter hennes död — har med ett fascinerande innehåll dykt upp ur okända gömmor. Den återger på

knappt ett hundratal sidor hörbyförfattarens brevväxling med en samtida ehuru betydligt äldre kvinna — Sigrid Leijonhufvud Adlersparre — utgivare av tidskrifterna "Tidskrift för hemmet" och "Dag-ny".

Det är möjligt att boken, egentligen är det, som sagt, bara ett litet häfte, uppmärksammas och diskuteras när den gavs ut. För många sentida beundrare av Ernst Ahlgren är den emellertid okänd.

Sigrid Leijonhufvud Adlersparre, hon skrev under signaturen av de två första namnen (S.L.-d), kom brevlades i kontakt med Ernst Ahlgren under 1880-talets första hälft sedan hon i sin tidskrift, författaren ovetande, publicerat utdrag ut "Från Skåne". Victoria Benedictssons första novellsamling.

BREVELEDES

Om det och sin beundran för den unga författarinnan med den manliga pseudonymen berättade "Esselde" i sitt första brev till Victoria Benedictsson och det lade grunden till en brevlades vänskap som, med avbrott, skulle komma att vara fram till hörbyförfattarens död.

Breven som friherrinnan Adlersparre skrev till Victoria Benedictsson under de här åren, återlämnades efter hörbyförfattarens död till brevskriverskan och återfanns tillsammans med svaren bland hennes efterlämnade papper.

"Esseldes" roll är av underordnad betydelse. Hon var åtskilliga år äldre än Victoria Benedictsson och fungerade närmast som någon sorts "Old mutter" (uttrycket är Ernst Ahlgrens eget) eller litterär gudmor för den unga hörbyförfattaren. Det är givetvis Victoria Benedictssons bidrag som är den intressantaste i den här brevväxlingen — de ger nämligen en bra, delvis okänd, bild av henne.

OKÄND BILD

Bara hennes sätt att för sin nyvunna vän beskriva sig själv är värt att återge:

"Ung eller gammal, säger Ni. Båda delarna, skulle jag kunna svara. Kyrkoboken uppgifver min ålder till 34 år, mitt sinne eger en så liflig spänstighet, som om jag vore i min fulla ungdom, min kropp släpar sig fram på kryckor,

som om jag vore en gammal gumba, och min mångskiftande lifsfarenhet kommer mig ibland att undra, om jag ej lefvat hundra år istället för de uppgifna trettiofyra. Vad säger Ni då om ålder? Är jag gammal eller ung?"

I samma brev berättar Ernst Ahlgren också om hur besvärligt hon egentligen hade det innan hon nådde fram till sin litterära debut. Hur hon fick "kämpa med stoffet" och tvangs arbeta i smyg. För att få "en smula öfning" hade hon under olika signaturer idkat tidningsarbete under ett tiotal år innan hon vågade sig på att skriva en bok.

"TEXTMASKIN"

Efter vad hon själv berättar fungerade hon tydligen inte som någon sorts "textmaskin" precis. Hon var ingen skribent som bara satte sig vid arket och lät bläcket flöda från gäspennan. Snarare påminde hennes arbetsmetoder om de som senare skulle bli kännetecknande för en sentida skånsk författare och i viss mån litterär efterföljare — Fritiof Nilsson Piraten.

Även han var nämligen känd för att arbeta oerhört med sin text och skulle förmodligen instämma med Ernst Ahlgren när hon i det här brevet om sitt sätt att arbeta gör den här deklarationen: "Jag avskyr surkart och är samvetsgrann ända till pedanteri."

"FÖRFÄAS"

Hatet mot Hörby kommer givetvis också till uttryck i den här brevväxlingen. I ett brev från Köpenhamn, daterat i oktober 1885 och som utgör svar på en inbjudan att gästa "Esselde" i Stockholm, talar Ernst Ahlgren om hur viktigt det är för henne att komma ifrån Hörby — i varje fall för en tid. Så här skriver hon och det är, vad man än må ha för uppfattning om orten, en anmärkning som äger viss aktualitet än i dag:

"Om jag för beständigt stannade i Hörby skulle jag utan tvivel få passera alla stadier af den led samma, långsamma procedur, som kallas att förfäas. De sista veckorna har jag haft tillfälle på mig sjelf studera denna baktåtgående "utveckling".

Det är känt att Victoria Benedictsson hade svårt att smälta in i det umgängesliv som hon bevisligen tvingades delta i som postmästarfru i Hörby. I varje fall tycks hon inte ha gjort någon större lycka som sällskapstalng. Hon hade, som hon själv konstaterar i ett brev, stor motvilja mot att "konversera":

— Jag menar detta konventionella småprat om allt och ingenting. Jag blir liflig, då jag är intresserad av person eller ämne, men jag har svårt att tala med många på en gång — med ett ord att "göra salong".

SKILDA GENERATIONER

Brevväxlingen fortsätter, som nämnts, fram till Victoria Benedictssons död och i slutet av den kommer, inte oväntat, dåtidens store literäre gestalt dansken Georg Brandes, att spela huvudrollen... Det kom han ju också på ett olyckligt sätt att göra i den fortfarande unga hörbyförfattarens liv.

"Esselde" och Ernst Ahlgren höll tydligen av varandra, var och en på sitt speciella sätt, men kom, att döma av breven, aldrig varann riktigt nära. Till en del berodde det sannolikt på att de tillhörde två skilda generationer, men också på att Victoria Benedictsson i sin olycka varken ville eller kunde släppa någon annan människa in på livet. En enda gång besökte hon "Esselde" i Stockholm, men den vistelsen blev nog inte vad någon av dem tänkt sig, i varje fall var den inte alltigenom lyckad.

FÖRE SIN TID

Att Victoria Benedictsson inte kunde bli accepterad av sina samtida i Hörby ska man inte förväna sig över. Inte ens hennes samtida litterära vänner och beundrare hade alltid så lätt att förstå sig på och acceptera hennes klarsyn och realism — den passade inte alltid in och var stundtals oförenlig med tidens strömningar.

I åtskilliga avseenden, det visar inte minst de här breven till vilka det förhoppningsvis ska bli anledning återkomma, var Victoria Benedictsson före sin tid — och då är det alltid svårt att bli accepterad.

Lars-John Lindberg